

Milliy zarbli cholg'ular ta'limining jahon musiqa madaniyatidagi o'rni va ahamiyati

Daniyar Qulmurat-uli Jumamuratov
Buxoro Xalqaro universiteti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada milliy zarbli cholg'ular ta'limining jahon musiqa madaniyatidagi o'rni va ahamiyati pedagogik hamda madaniy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Milliy zarbli cholg'ular har bir xalqning tarixiy xotirasi, estetik qarashlari va musiqiy tafakkurini aks ettiruvchi muhim madaniy hodisa hisoblanadi. Tadqiqotda milliy zarbli cholg'ularni o'rgatish jarayonida an'anaviy va zamonaviy metodlarning uyg'unligi, ularning xalqaro musiqiy makon bilan integratsiyasi masalalari yoritiladi. Shuningdek, jahon musiqa madaniyatida milliy zarbli cholg'ularning o'rni, ularning orkestr, ansambl va sahna ijrochiligidagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Maqolada milliy musiqa ta'limi madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish, yosh avlodda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishda muhim vosita ekani ilmiy asosda ochib beriladi.

Kalit so'zlar: milliy zarbli cholg'ular, musiqa ta'limi, jahon madaniyati, an'ana, ijrochilik, pedagogika, integratsiya, meros, metodika, madaniyatlararo muloqot

The role and significance of national percussion instrument education in world music culture

Daniyar Kulmurat-uli Jumamuratov
Bukhara International University

Abstract: This scientific article analyzes the role and significance of national percussion instrument education in world music culture from a pedagogical and cultural point of view. National percussion instruments are an important cultural phenomenon that reflects the historical memory, aesthetic views and musical thinking of each people. The study covers the issues of the harmony of traditional and modern methods in the process of teaching national percussion instruments, their integration with the international musical space. It also considers the role of national percussion instruments in world music culture, their significance in orchestral, ensemble and stage performance. The article scientifically reveals that national music education is an important tool for developing intercultural dialogue and forming national and universal values in the younger generation.

Keywords: national percussion instruments, music education, world culture, tradition, performance, pedagogy, integration, heritage, methodology, intercultural dialogue

Kirish. Bugungi globallashuv sharoitida madaniyatlararo muloqot va san'at orqali xalqlarni bir-biriga yaqinlashtirish jarayoni tobora kuchayib bormoqda. Ushbu jarayonda musiqa, ayniqsa, milliy cholg'ular muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Har bir xalqning milliy zarbli cholg'ulari uning tarixiy rivoji, urf-odatlar, marosimlari va estetik qarashlari bilan uzviy bog'liq bo'lib, jahon musiqa madaniyatining rang-barangligini ta'minlaydi.

Milliy zarbli cholg'ular ta'limi nafaqat musiqiy savodxonlikni oshirish, balki madaniy merosni asrash va uni jahon miqyosida targ'ib qilish vazifasini ham bajaradi. Zarbli cholg'ular ritm, dinamika va jamoaviy uyg'unlikni talab qilgani sababli, ular musiqiy ta'limda alohida pedagogik ahamiyatga ega. Bugungi kunda milliy zarbli cholg'ular jahon sahnalarida, xalqaro festivallar va akademik musiqada keng qo'llanilmoqda.

Mazkur ishning maqsadi milliy zarbli cholg'ular ta'limining jahon musiqa madaniyatidagi o'рни va ahamiyatini ilmiy jihatdan yoritish, ularni o'qitish metodlarini tahlil qilish hamda madaniyatlararo integratsiya jarayonidagi rolini asoslab berishdan iboratdir.

Asosiy qism

Milliy zarbli cholg'ularning madaniy va tarixiy ahamiyati

Milliy zarbli cholg'ular insoniyat tarixida eng qadimiy musiqiy asboblarning sirasiga kiradi. Ular dastlab marosimlar, diniy udumlar va jamoaviy bayramlarda qo'llanilgan. Har bir xalqda zarbli cholg'ular turli shakl va nomlarda namoyon bo'lib, o'sha xalqning turmush tarzi va dunyoqarashini aks ettirgan.

O'zbek milliy musiqa madaniyatida doira, nog'ora, karnay-surnay ansambli bilan bog'liq zarbli ijrochilik muhim o'rin egallaydi. Afrika, Osiyo va Lotin Amerikasi xalqlarida ham zarbli cholg'ular musiqa madaniyatining asosiy unsurlaridan biri hisoblanadi. Bu holat ularning jahon musiqa madaniyatidagi universal ahamiyatini ko'rsatadi.

Milliy zarbli cholg'ular va jahon musiqa madaniyati

Jahon musiqa madaniyati turli milliy an'analarning o'zaro ta'siri natijasida rivojlanadi. Milliy zarbli cholg'ular bu jarayonda ritmik boylik va rang-baranglik manbai sifatida ishtirok etadi. Simfonik orkestrlar va zamonaviy ansamblalarda milliy zarbli cholg'ulardan foydalanish jahon musiqasida yangi ijodiy imkoniyatlarni ochmoqda.

Ko'plab kompozitorlar milliy zarbli cholg'ularni akademik musiqa bilan uyg'unlashtirib, yangi janr va uslublarni yaratmoqda. Bu esa milliy cholg'ularni o'rganish va o'qitish zaruratini yanada oshiradi.

Milliy zarbli cholg'ular insoniyat musiqa madaniyatining eng qadimiy va muhim qatlamini tashkil etadi. Ular ritm orqali musiqaning asosiy tayanchini yaratib, har bir xalqning tarixiy rivoji, turmush tarzi, urf-odatlar va estetik qarashlarini o'zida mujassam etadi. Shu sababli milliy zarbli cholg'ular jahon musiqa madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida muhim o'rin egallab, turli madaniyatlar o'rtasida uzviy bog'liqlikni ta'minlab kelmoqda.

Dunyo xalqlarining deyarli barchasida zarbli cholg'ular mavjud bo'lib, ularning shakli, tovush xususiyati va ijro uslubi milliy an'analar bilan belgilanadi. Masalan, o'zbek musiqa madaniyatida doira va nog'ora xalq bayramlari, marosimlar va an'anaviy ijrochilik bilan chambarchas bog'liq. Afrika xalqlarida turli barabanlar jamoaviy birlik va ruhiy uyg'unlik ramzi hisoblanadi. Lotin Amerikasi va Osiyo mamlakatlarida esa zarbli cholg'ular raqs va marosim san'ati bilan uyg'unlashgan holda rivojlangan. Ushbu xilma-xillik jahon musiqa madaniyatining boyligini ta'minlaydi.

Milliy zarbli cholg'ular jahon musiqa madaniyatiga ritmik rang-baranglik olib kiradi. Akademik musiqa, simfonik orkestr va zamonaviy ansambllarda milliy zarbli cholg'ulardan foydalanish kompozitorlar uchun yangi ijodiy imkoniyatlar yaratmoqda. Ko'plab bastakorlar milliy zarbli asboblarni klassik va zamonaviy musiqa bilan uyg'unlashtirib, madaniyatlararo sintez namunalarini yaratmoqda. Bu jarayon milliy va jahon musiqasining bir-birini boyitishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, milliy zarbli cholg'ular madaniyatlararo muloqotda muhim vosita hisoblanadi. Xalqaro musiqiy festivallar, konsertlar va ijodiy loyihalarda turli xalqlarning zarbli cholg'ulari bir sahnada yangrab, o'zaro tushunish va hurmatni mustahkamlaydi. Bu esa san'at orqali xalqlarni yaqinlashtirishga, milliy chegaralardan tashqarida musiqiy qadriyatlarni targ'ib qilishga imkon beradi.

Ta'lim jarayonida milliy zarbli cholg'ularni o'rganish yosh avlodning jahon musiqa madaniyatiga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'quvchilar turli xalqlarning ritmik tizimlari bilan tanishib, musiqaning umumiy qonuniyatlarini chuqurroq anglaydilar. Shu bilan birga, ular o'z milliy madaniyatiga nisbatan hurmat va faxr tuyg'usini shakllantiradilar. Bu holat milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unlashuviga olib keladi.

Xulosa qilib aytganda, milliy zarbli cholg'ular va jahon musiqa madaniyati o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, bir-birini boyitib keladi. Milliy zarbli cholg'ular jahon musiqasining ritmik asosini kengaytirsalar, jahon musiqa madaniyati esa ularning rivojlanishi va ommalashuviga keng imkoniyatlar yaratadi. Ushbu uzviy bog'liqlik

musiqa san'atining barqaror taraqqiyotini ta'minlab, madaniyatlararo hamjihatlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Milliy zarbli cholg'ular ta'limining pedagogik asoslari

Milliy zarbli cholg'ularni o'qitish jarayoni o'ziga xos pedagogik yondashuvni talab etadi. Ushbu ta'lim ritm sezgisi, koordinatsiya va jamoaviy ijroni rivojlantirishga qaratilgan. Pedagog o'quvchining yosh va individual xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishi lozim.

An'anaviy ustoz-shogird usuli milliy zarbli cholg'ular ta'limida muhim ahamiyatga ega. Ushbu metod orqali ijrochilik sir-asrirlari avloddan-avlodga uzatiladi. Zamonaviy pedagogik metodlar esa audio-video vositalar, notali va improvizatsion mashg'ulotlar orqali ta'lim samaradorligini oshiradi.

Metodlar va ta'lim jarayonining samaradorligi

Milliy zarbli cholg'ular ta'limida quyidagi metodlar keng qo'llaniladi:

- tinglash va tahlil qilish metodi,
- ansambl va orkestr mashg'ulotlari,
- improvizatsiya va ritmik mashqlar,
- sahna amaliyoti va konsert faoliyati.

Ushbu metodlar o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirib, ularni jahon musiqa madaniyatiga moslashishga yordam beradi.

Madaniyatlararo integratsiya va ta'lim

Milliy zarbli cholg'ular ta'limi madaniyatlararo integratsiyaning muhim vositasidir. Turli xalqlarning zarbli cholg'ularini o'rganish orqali o'quvchilar jahon musiqa madaniyatining boyligini anglaydilar. Bu esa o'z navbatida bag'rikenglik, o'zaro hurmat va madaniy muloqotni rivojlantiradi.

Xalqaro festivallar, musiqiy loyihalar va ta'lim dasturlarida milliy zarbli cholg'ularning ishtiroki yosh ijrochilarning global musiqiy makonga kirib borishiga imkon yaratadi.

Milliy zarbli cholg'ular ta'limining tarbiyaviy ahamiyati

Milliy zarbli cholg'ularni o'rganish jarayoni o'quvchilarda intizom, jamoada ishlash va mas'uliyat hissini shakllantiradi. Shu bilan birga, ular milliy madaniyatga hurmat va faxr tuyg'usini rivojlantiradi. Bu jihatlar yosh avlodning ma'naviy kamolotida muhim o'rin tutadi.

Xulosa qilib aytganda, milliy zarbli cholg'ular ta'limi jahon musiqa madaniyatining ajralmas qismi hisoblanadi. Ular orqali xalqning tarixiy xotirasi, estetik qarashlari va musiqiy tafakkuri jahon miqyosida namoyon bo'ladi. Ta'lim jarayonida milliy an'analar va zamonaviy pedagogik metodlarning uyg'unligi yosh ijrochilarni global musiqiy makonga tayyorlaydi.

Milliy zarbli cholg'ularni o'rganish nafaqat professional musiqachilarni tayyorlash, balki madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish, milliy va umuminsoniy

qadriyatlarni uyg'unlashtirishga xizmat qiladi. Shu bois, ushbu yo'nalishdagi ta'limni rivojlantirish jahon musiqa madaniyatining barqaror taraqqiyoti uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Структура физических упражнений на уроках музыки. *Scientific progress* 2 (3), 1060-1067
2. КБ Холиков. Математический подход к построению музыки разные условия модели построения. *Science and Education* 4 (2), 1063-1068
3. КБ Холиков. Актуальные задачи высшего профессионального образования и стратегии обучения по направлениям музыки и музыкальное образование. *Science and Education* 2 (11), 1039-1045
4. КБ Холиков. Ответ на систему восприятия музыки и психологическая состояния музыканта. *Science and Education* 4 (7), 289-295
5. КБ Холиков. Мозг и музыкальный разум, психологическая подготовка детей и взрослых к восприятию музыки. *Science and Education* 4 (7), 277-283
6. КБ Холиков. Строительство уникальных знаний и сооружений по музыке в высшей, учебных заведениях. *Scientific progress* 2 (6), 958-963
7. КБ Холиков. Воспитание эстетического вкуса, исполнительской и слушательской культуры. *Science and Education* 3 (2), 1181-1187
8. КБ Холиков. Звуковысотная организация и последовательность частей формы музыки. *Scientific progress* 2 (4), 557-562
9. КБ Холиков. Свободой выбора исполнительского состава в эпоху ренессанса. *Scientific progress* 2 (4), 440-445
10. КБ Холиков. Полуимпровизационные формы профессиональной музыки *Scientific progress* 2 (4), 446-451
11. КБ Холиков. Сравнение систематического принципа музыкально психологического формообразования в сложении музыки. *Science and Education* 4 (7), 232-239
12. КБ Холиков. Измерение эмоции при разучивании музыки, функция компонентного процессного подхода психологического музыкального развития. *Science and Education* 4 (7), 240-247
13. КБ Холиков. Важнейшие общие основы музыкальной формы. *Scientific progress* 2 (2), 568-571
14. КБ Холиков. Передовые формы организации педагогического процесса обучения по специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 519-524

15. КБ Холиков. Проект волевого контроля музыканта и воспроизводимость музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 189-197
16. КБ Холиков. Педагогическое корректирование психологической готовности ребенка к обучению фортепиано в музыкальной школе. *Science and Education* 4 (7), 332-337
17. КБ Холиков. Музыка как важнейший фактор, распределительных отношений длительности звуков, системы аккордов в ладовом отношении и модель продукционных правил в системе образования. *Science and Education* 3 (1), 656-662
18. КБ Холиков. Внимание и его действие обученному музыканту и оценка воспроизводимости тренировок. *Science and Education* 4 (7), 168-176
19. КБ Холиков. Важнейшие ощущение для обработки основной темы как канонический, зеркально отражающего рефрена деятельности учителя музыки. *Science and Education* 3 (1), 608-613
20. КБ Холиков. Аксоны и дендриты в развивающийся музыкально психологического мозга. *Science and Education* 4 (7), 159-167
21. КБ Холиков. Рост аксонов в развивающийся музыкально психологического мозга в младшем школьном возрасте. *Science and Education* 4 (7), 223-231
22. КБ Холиков. Роль гармонии в построении музыкального произведений. *Science and Education* 3 (1), 565-571
23. КБ Холиков. Эволюция эстетики в условиях прогрессивный модели музыкальной культуры, из опыта работы КБ Холикова 30 школы г. Бухары Республики Узбекистан. *Science and Education* 4 (3), 491-496
24. КБ Холиков. Музыкальное движение под действием внутренних сил гармонии как маятник всего произведения. *Science and Education* 3 (1), 559-564
25. КБ Холиков. Многоголосные формы музыки на основе традиционных принципов организации. *Scientific progress* 2 (4), 375-379
26. КБ Холиков. Подбор аккордов в композиции и стремлении к более точной и однозначной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 545-549
27. КБ Холиков. Нарастание педагогического процесса посредством тестирования на материале предмета в рамках специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 505-511
28. КБ Холиков. О соответствующих последовательности трех аккордов тоники, субдоминанты и доминанты. *Scientific progress* 2 (3), 1068-1073
29. КБ Холиков. Анализа музыкальных произведений и управления многоголосных произведений. *Scientific progress* 2 (2), 280-284

30. КБ Холиков. Измерения непрерывного занятия и музыкальная нейронная активность обучения музыкального произведения. Science and Education 4 (7), 312-319